

EEN DOODGEWOON LEVEN

Karel Čapek (1890-1938) is een van de belangrijkste Tsjechische schrijvers van de twintigste eeuw. Hij schreef bij voorkeur over de gewone mens en over de grenzen van wat men kan weten. Zijn gehele werk wordt daarbij gekenmerkt door een licht humoristische inslag. Behalve romans schreef hij korte verhalen (o.a. over misdaad), science-fiction, toneelstukken, essays en reisimpressies (onder meer over Nederland). In de jaren dertig werd hij regelmatig genoemd als mogelijke Nobelprijswinnaar.

Karel Čapek

Een doodgewoon
leven

Uit het Tsjechisch vertaald
door Irma Pieper

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van de Stichting Fonds voor de Letteren

Eerste druk 2008
Zesde druk 2017

Oorspronkelijke titel *Obyčejný život* (1934)

© Erven Karel Čapek p/a DILIA

© 2008 Nederlandse vertaling Irma Pieper /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagillustratie © The Railway (oil on canvas), Rousseau, Henri J.F.
(Le Douanier) (1844-1910) / Private Collection / Bridgeman Images

NUR 302

ISBN 978 90 284 2729 7

www.wereldbibliotheek.nl

‘Ga weg,’ zei de oude meneer Popel verbaasd. ‘Dus hij is al overleden? Wat mankeerde hem eigenlijk?’

‘Aderverkalking,’ zei de dokter kortweg; hij wilde er iets over leeftijd aan toevoegen, maar keek de oude man met scheve blik aan en zei niets.

Het ging meneer Popel heel even door het hoofd dat met hem voorlopig, goddank, alles in orde was; nee, hij voelde niets dat op het een of ander zou kunnen wijzen. ‘Dus hij is al overleden,’ herhaalde hij verstrooid. ‘Hij kan immers nog geen zeventig zijn geweest, of wel? Hij was maar iets jonger dan ik. Ik heb hem gekend... als schooljongens hebben we elkaar gekend. Daarna heb ik hem jarenlang niet gezien, tot hij in Praag op het ministerie kwam werken. Zo af en toe kwam ik hem tegen... een of twee keer per jaar. Het was zo’n nette man!’

‘Een beste man,’ zei de dokter en ging door met het aanbinden van een roosje aan een stok. ‘Ik heb hem hier op de tuin leren kennen. Op een keer hoor ik iemand over het hek roepen: “Neemt u me niet kwalijk, wat is dat voor een *Malus* die u daar hebt bloeien?” “Dat is een *Malus balliana*,” zeg ik, en ik vraag hem binnen. U weet hoe twee tui- niers zich met elkaar verstaan. Wanneer hij zag dat ik geen

ander werk om handen had, kwam hij wel eens langs, en altijd ging het over plantjes. Ik wist niet eens wie en wat hij eigenlijk was, tot die keer dat hij me liet roepen. Toen ging het al erg slecht met hem. Maar een mooi tuintje had hij.'

'Typisch iets voor hem,' vond meneer Popel. 'Ik heb hem niet anders gekend dan als een keurige en gewetensvolle man. Een echte ridder van de pen en zo. Eigenlijk weet je ontzettend weinig van zulke fatsoenlijke mensen, hè?'

'Hij heeft het opgeschreven,' zei de dokter ineens.

'Wat heeft hij opgeschreven?'

'Zijn leven. Vorig jaar kwam hij bij me thuis een of andere beroemde biografie tegen en zei dat er eens een biografie van een doodgewone man moest worden geschreven. En toen hij begon te sukkelen ging hij zijn eigen leven op schrift stellen. Toen... toen zijn toestand verslechterde, gaf hij het aan mij. Hij had verder zeker niemand wie hij het kon nalaten.' De dokter aarzelde even. 'U mag het wel te lezen meenemen, aangezien u zijn oude kameraad bent.'

De oude meneer Popel was enigszins aangedaan. 'Dat zou erg vriendelijk van u zijn. Het spreekt vanzelf dat ik dat graag voor hem zou doen...' Blijkbaar kwam het hem als een soort dienst aan de overledene voor. 'Dus de staker heeft zijn eigen biografie geschreven!'

'Ik zal u hem direct brengen,' zei de dokter en trok zorgvuldig een wilde scheut van een rozenstam. 'Kijk nu toch hoe graag die stam een wilde roos zou willen zijn. Je moet ze er voortdurend in onderdrukken.' De dokter kwam overeind. 'O ja, ik had u dat manuscript beloofd,' zei hij verstrooid en keek zijn tuintje rond alvorens weg te lopen, met tegenzin, leek het wel.

Dus hij is overleden, dacht de oude man bedroefd. Dat moet dan wel een heel gewone zaak zijn, overlijden, wanneer zelfs zo'n normale man ertoe in staat is. Maar hij ging

zeker niet graag, misschien dat hij daarom die biografie had geschreven, omdat hij zo aan het leven hing. Wie zou het zeggen: zo'n keurige man, en pats-boem, overleden.

'Hier hebt u het,' zei de dokter. Het was een flinke, netjes gerangschikte bundel bladen, zorgvuldig met lint bijeengebonden als een afgehandeld dossier. Bewogen nam meneer Popel het in handen en sloeg de eerste bladzijden om. 'Wat is het netjes geschreven,' fluisterde hij bijna vroom. 'Daar kun je de oude bureaucraat in zien; in zijn tijd waren er nog geen schrijfmachines, alles werd met de hand geschreven; er werd toen erg gelet op een fraai en net handschrift.'

'Verderop is het niet meer zo netjes geschreven,' bromde de dokter. 'Daar schrapte hij al een hoop en had haast. Ook het handschrift is dan niet meer zo vloeiend en regelmatig.'

Vreemd is dat, dacht meneer Popel; het schrift van een overledene lezen is net als het beroeren van een dode hand. Zelfs dat schrift heeft iets doods. Ik zou het niet mee naar huis moeten nemen. Ik had niet moeten zeggen dat ik het zal lezen.

'Is het de moeite van het lezen wel waard?' vroeg hij onzeker.

De dokter haalde de schouders op.

Drie dagen geleden zat ik geknield in de tuin om de bloeiende purperklokjes van onkruid te ontdoen; ik was wat duizelig, maar dat gebeurde me wel vaker. Wellicht kwam het door die duizeling dat die plek me mooier toescheen dan ooit tevoren: de sprankelend rode aartjes van de purperklokjes en daarachter de witte, verkoelende pluimen van de spirea's, het was zo mooi en welhaast geheimzinnig dat het hoofd me omliep. Op twee passen van mij vandaan zat een vinkje op een steen, het kopje scheef, en het keek me met één oog aan: wie ben jij eigenlijk? Ik hield mijn adem in, ik was bang dat ik hem zou verjagen; ik voelde mijn hart bonken. En plotseling kwam het. Ik weet niet hoe ik het moet beschrijven, maar het was een vreselijk sterk en zeker *gevoel te zullen sterven*.

Ik kan het werkelijk niet anders uitdrukken; ik denk dat ik om adem gevochten moet hebben of zo, maar het enige waarvan ik me bewust was, was een onuitsprekelijke angst. Toen het afnam, zat ik nog steeds geknield, maar ik had mijn handen vol afgerukte bladeren. Als een golf viel het van me af en het liet een bedroefdheid in me achter die niet onplezierig was. Ik voelde het belachelijke trillen van mijn benen onder me; ik ging voorzichtig zitten en zei met

gesloten ogen tegen mezelf: Nu zullen we het hebben, het is zover. Maar er was in het geheel geen ontzetting mee gemoeid, slechts bevreemding, en het besef dat ik ermee in het reine moest komen. Vervolgens waagde ik het al mijn ogen te openen en mijn hoofd te verroeren; god, wat kwam dat tuintje me prachtig voor, als nooit tevoren, als nooit tevoren; ik wilde immers niet anders dan zo te zitten kijken naar licht en schaduw, naar de uitbloeiende spirea's en de schermutselingen van een merel met een worm. Lang geleden, gisteren was het, had ik me voorgenomen er volgend voorjaar twee door meeldauw aangetaste pollen ridderspoor uit te halen en ze door andere te vervangen. Dat zal ik nu wel niet meer doen, en volgend jaar groeien er hier als door melaatsheid getroffen zaailingen. Het ging me aan het hart, veel dingen gingen me aan het hart; ik was zogezegd lichtjes aangedaan over het feit dat ik moest heengaan.

Het zat me dwars dat ik het mijn huishoudster wellicht moest zeggen. Het is een beste dame, maar ze windt zich op als een klokken; ze zou ontzet heen en weer lopen met een van het huilen gezwollen gezicht en alles zou haar uit de handen vallen. Vooral geen narigheid en geen drukte; hoe vlotter de kwestie werd afgewikkeld, hoe beter. Ik moet orde op zaken stellen, zei ik opgelucht bij mezelf; ik heb dus, godzijdank, een paar dagen wat te doen. Hoeveel werk geeft het iemand, een gepensioneerd weduwnaar als ik, om zijn rommel op orde te krijgen? Die riddersporen zal ik wel niet meer vervangen en het oude hout van de berberis deze winter niet meer verjongen; maar mijn laden zullen netjes zijn en er zal niets in liggen dat de schijn van een onafgehandelde zaak zou wekken.

Ik noteer de bijzonderheden van dat moment om duidelijk te maken hoe en waarom die behoefte *om orde op zaken te stellen* in me was opgekomen. Ik had het gevoel dat

ik zoiets al eens eerder had meegemaakt, en zelfs meer dan eens. Wanneer ik tijdens mijn ambtelijke loopbaan naar elders werd overgeplaatst, bracht ik immer het bureau dat ik achterliet op orde opdat er niets onafs bleef rondslingeren; de laatste keer was dat toen ik met pensioen ging; wel tienmaal heb ik alles blad voor blad nagekeken en gerangschikt, en nog aarzelde ik en wilde ik het allemaal nog eens doen, of er niet ergens een papiertje tussen was geraakt dat er niet hoorde of gearhiveerd diende te worden. Ik ging er weg om, na zoveel dienstjaren, van mijn rust te gaan genieten, maar mijn hart was zwaar en nog lang daarna bleef die bezorgdheid bij me terugkomen, of er niet ergens, god weet waar, iets van mij was achtergebleven of niet was getekend met een laatste 'Gezien'.

Ik had het dus al enige malen meegemaakt en daarom voelde ik me nu ook opgelucht dat ik een bekende handeling kon verrichten; ik was niet langer bang, en de verrassing, teweeggebracht door het gevoel te zullen sterven, ging over in verlichting om die zekere bekendheid en vertrouwdheid. Ik denk dat mensen het daarom over de dood hebben als over slaap of rust, om hem het gezicht te geven van iets wat ze kennen; ze hopen hun dierbare overledenen te ontmoeten om de stap in het onbekende niet te hoeven vrezen; misschien dat ze daarom ook hun laatste wilsbeschikking maken omdat de dood van de mens zo een belangrijke, huishoudelijke gebeurtenis wordt. Hé, er is niets om bang voor te zijn; dat wat ons te wachten staat, heeft de gedaante van wat we persoonlijk al goed kennen. Ik breng mijn zaken op orde, meer niet, anders niet; nou, en dat zal me, goddank, niet zo zwaar vallen.

Twee dagen heb ik me met mijn papieren beziggehouden; nu zijn ze op volgorde gerangschikt en met een lint bijeengebonden. Al mijn rapporten vanaf de eerste klas van de lagere school zijn erbij; god, wat zitten er een tien

tussen, waarmee ik triomfantelijk thuiskwam en waarvoor mijn vader me met zijn dikke hand over mijn bol streek en bewogen zei: 'Hou zo vol, jongen!' Mijn doopakte, bewijs van domicilie, trouwakte, akten van aanstelling, alles is gerangschikt en er ontbreekt niets; het mag een wonder heten dat ik het niet van referentienummers heb voorzien. Alle brieven van mijn overleden vrouw; het zijn er weinig, want het kwam maar zelden en dan slechts kortstondig voor dat we niet samen waren. Wat brieven van vrienden, en dat is het dan. Het zijn enkele samengebonden bundeltjes in de lade van mijn bureau. Er ontbreekt niets, of het moest het verzoek zijn, in schoonschrift op het bovenblad: x y, staatsambtenaar in ruste, verzoekt om overplaatsing naar gene zijde. Zie stukken a tot z.

Het waren twee stille en welhaast lieflijke dagen die ik me met mijn paperassen bezighield; buiten die pijn rond mijn hart voelde ik me verlicht... wellicht kwam dat door de rust, de schaduwrijke en koele kamer, het gekwetter van de vogeltjes buiten en voor me op mijn bureau de oude en enigszins aandoenlijke documenten: gekalligrafeerde schooldiploma's, het meisjeshandschrift van mijn vrouw, het stijve papier van ambtelijke akten, ik had er graag meer gelezen en gerangschikt, maar mijn leven was eenvoudig; ik heb altijd van orde gehouden en nooit onnodige papieren bewaard. Mijn god, ik heb niet eens iets te ordenen; zo'n ongecompliceerd en doodgewoon leven was het.

Er is niets meer te effenen, maar in mij nog steeds die – hoe zal ik het zeggen? – drang tot orde. Nodeloos wind ik mijn horloge op, dat ik zojuist nog heb opgewonden, en vergeefs trek ik laden open, of er niet nog iets ligt wat ik over het hoofd heb gezien. Ik denk terug aan mijn voormalige kantoren: was daar niet iets achtergebleven wat ik niet zou hebben afgemaakt en met een lint bijeengebonden? Ik denk niet langer aan het vinkje dat me met één oog

aankeek alsof het zeggen wilde: wie ben jij eigenlijk? Ja, alles is voorbereid, alsof ik op reis ga en wacht tot de wagen komt voorrijden; plots voel je je leeg en weet je niet wat je nog ter hand zult nemen, en je kijkt vol onzekerheid om je heen of je niet iets vergeten bent. Ja, dat is het, onrust. Ik zocht naar nog iets wat ik in orde zou kunnen brengen, maar er is hier niets meer: alleen die rusteloosheid, of ik niets belangrijks over het hoofd heb gezien; zo'n dwaasheid, maar het zet als benauwdheid in me uit, als een fysieke beklemming rond het hart. Goed, er was dus niets meer te effenen, maar wat nu dan? En toen kreeg ik een ingeving: ik breng mijn leven in orde, voor eens en altijd. Ik zou het gewoon opschrijven en het zo vereffenen en met een lint bijeenbinden.

Aanvankelijk kwam het me bijna lachwekkend voor: waarvoor in 's hemelsnaam en wat moest je ermee? Voor wie zou je het schrijven? Zo'n doodgewoon leven: was er dan eigenlijk wel iets te schrijven? Maar toen wist ik al dat ik het ging opschrijven, ik verzette me alleen nog, min of meer uit bescheidenheid of ik weet niet wat. Als kind heb ik in de buurt waar ik woonde een grootje op sterven zien liggen; mijn moeder stuurde me erheen om haar te brengen of aan te reiken wat ze nodig had. Het was een teruggetrokken oude vrouw, nooit zag je haar op straat of met iemand praten; kinderen waren een beetje bang voor haar, omdat ze zo alleen was. Op een keer zei moeder tegen me: Nu mag je er niet heen, meneer pastoor is bij haar om haar de biecht af te nemen. Ik kon niet begrijpen wat zo'n eenzaam omaatje te biechten kon hebben; ik had zin mijn neus tegen het glas van haar raampje te drukken om haar te zien biechten. Meneer pastoor was er eindeloos en geheimzinnig lang. Toen ik er daarna binnenkwam, lag ze daar met gesloten ogen en haar gezicht had zo'n vredige en plechtige uitdrukking dat ik er bang van werd. Hebt u iets no-

dig? flapte ik eruit; ze schudde enkel haar hoofd. Nu weet ik dat ook zij haar leven *op orde bracht* en dat daarin het sacrament der stervenden besloten ligt.

Het is toch waar: waarom zou je zo'n doodgewoon leven niet opschrijven? Het is voornamelijk een privéaangelegenheid; wellicht zou ik geen behoefte hebben het op te schrijven als ik iemand had om het aan te vertellen. Af en toe sluipt in gesprekken onwillekeurig een herinnering aan iets uit het verleden, al was het maar aan het eten dat je moeder kookte. Bij iedere verwijzing van deze aard is mijn huishoudster gewoon meelevend te knikken, alsof ze wil zeggen: Ja, ja, u hebt veel meegemaakt, ik weet er alles van, ik heb ook een zwaar leven gehad. Met haar kun je over zulke gewone dingen niet praten; ze is een veel te teerhartige natuur en zoekt in alles slechts de emotie. Anderen horen de herinneringen weer met een half oor en ongeduldig aan, klaar om in de rede te vallen: Dat was bij ons en tijdens mijn jonge jaren zus en zo. Ik heb vaak de indruk dat mensen zich in zekere zin op hun herinneringen laten voorstaan; ze pronken ermee dat er in hun kinderjaren differie heerste of dat ze die erge storm hebben meegemaakt, alsof dat tot hun persoonlijke verdienste behoorde. Waarschijnlijk heeft elk mens er behoefte aan om in zijn leven iets bijzonders, belangrijks en regelrecht dramatisch te zien; daarom vestigt hij graag de aandacht op de

speciale gebeurtenissen die hem zijn overkomen en verwacht hij daardoor het onderwerp van een verhoogde belangstelling en bewondering te worden.

In mijn leven is niets buitengewoons en dramatisch voorgevallen; als ik al iets heb om aan terug te denken, dan is het slechts aan een rustig, vanzelfsprekend, haast mechanisch verloop van de dagen en jaren tot aan het eindpunt, dat voor me ligt en dat, naar ik hoop, even weinig dramatisch zal zijn als de rest. Ik moet zeggen dat ik, wanneer ik er zo op terugblik, ronduit genoeg schep in de rechtlijnige en duidelijke weg die achter me ligt; die heeft zijn bekoring, als een goede, rechte straatweg waarop je niet kunt verdwalen. Ik ben er bijna trots op dat het zo'n deugdelijke en effen weg is; met één enkele blik kan ik hem, tot aan mijn kindertijd toe, in me opnemen en me opnieuw verheugen over de duidelijkheid ervan. Wat een mooi, gewoon en oninteressant leven! Nergens enig avontuur te bekennen, nergens strijd, nergens iets uitzonderlijks of tragisch. Het is een fraaie en zelfs intense aanblik, alsof je naar een correct werkende machine kijkt. Ze zal zonder ratelen stil blijven staan; niets zal er knarsen, stilletjes en gelaten zal ze aflopen. En zo hoort het.

Mijn hele leven lang ben ik een verwoed lezer geweest. Wat heb ik niet gelezen aan merkwaardige avonturen, ontmoet aan tragische personages en zonderlinge naturen, alsof je het niet over iets anders dan over ongewone, uitzonderlijke en op zichzelf staande voorvallen kon hebben! Het leven is immers geen buitengewoon avontuur, maar een algemene wet; dat wat er ongewoon en onalledaags aan is, is slechts geknars in het raderwerk. Zouden we het leven eigenlijk niet in zijn normaliteit en gewoonheid moeten huldigen? Is het er soms minder een leven door als er geen geknars en gejammer in klinkt en het niet uit elkaar dreigt te vliegen? We hebben daarentegen een hoop werk verzet

en van de wieg tot het graf aan alle vereisten voldaan. Al met al was het een gelukkig leven, en ik schaam me niet voor het kleine en regelmatige geluk dat ik in de pedante idylle van mijn leven vond.

Ik herinner me de begrafenis in het stadje waar ik geboren ben. De misdienaar in zijn toog met het kruis voorop; dan de muzikanten, de blinkende vleugelhoorn, de hoorn, de klarinet en als mooiste van alles de helicon; gevolgd door de pastoor met witte superplie en bonnet, de kist, gedragen door zes mannen, en de zwarte menigte, allen ernstig, plechtig en in zekere zin als houten poppen. En hoog boven dat alles uit zwierde krachtig de treurmars, de kreet van de vleugelhoorn, het jammeren van de klarinet en de diepe weeklacht van de engelentrompetten; de straat en het stadje waren er vol van, en het welfde zich tot in de hemelen. Alle mensen legden hun werk aan de kant en kwamen buiten voor hun huis staan om met gebogen hoofd eer te bewijzen aan de mens die heenging. Wie was er dan eigenlijk gestorven? Was het soms een koning of hertog, was het soms een held dat ze hem zo plechtig en hoog boven zich uit droegen? Nee, hij was grutter, God hebbe zijn ziel; een beste en rechtvaardige man, wel, zijn tijd zat er immers op. Of het was een wagenmaker, of een bontwerker; zo hadden ze hun werk afgemaakt en dit was hun laatste reis. Ik, jochie dat ik was, wilde bovenal die misdienaar aan het hoofd van de stoet zijn, of nee, liever meteen maar degene die ze in die kist droegen. Het was immers zo vol glorie, alsof ze een koning droegen; met gebogen hoofd bewees de hele wereld eer aan de achtenswaardige man en buur die zijn triomftocht maakte, klokken weergalmden zijn hulde en de vleugelhoorn weende zegevierend. Je zou op je knieën vallen voor de heiligheid en grootheid van dat wat we mens noemen.

Mijn vader was meubelmaker. Mijn vroegste herinnering: dat ik op het binnenpleintje van de werkplaats in het warme zaagsel zit en met de opgerolde houtkrullen speel; vaders knecht Franc grijnst naar me en komt op me af met het ontschorsmes in de hand: Kom hier, dan zal ik je een kopje kleiner maken. Ik zal het wel op een blèren hebben gezet, want mijn moeder kwam naar buiten stuiven en nam me in de armen. Die fijne, rumoerige bedrijvigheid van de meubelmakerswerkplaats omspoelt mijn hele kindertijd: het gebonk van planken, het piepen van de schaaf die vastloopt op een knoest, het droge geritsel van de schaafkrullen en het scherpe schrapen van de zagen; de geur van hout, lijn en vernis; arbeiders met opgestroopte hemdsmouwen, mijn vader die iets op de planken tekent met zijn dikke vingers en een dik timmermanspotlood. Het hemd plakt hem op zijn brede rug, snuivend staat hij over zijn werk gebogen. Wat moet het worden? Een kast toch; plank na plank wordt op elkaar gezet, veer en groef vallen in elkaar, en het is een kast; mijn vader laat zijn kennersduim over de randen en de achterkant gaan, het is goed, glad als een spiegel. Of het is een doodskist, maar dat is een minder dege-lijk stuk werk; dat wordt zo even in elkaar getimmerd, er

worden ornamenten op geplakt, en dan, mensen, verven en lakken maar, zodat hij flink glanst. Doodskisten streelt mijn vader niet, enkel wanneer het er een van het betere soort is, van eikenhout, en zwaar als een pianoforte.

Hoog op een stapel planken zit een jochie. O nee, andere jongens kunnen niet zo hoog zitten en hebben geen blokjes hout en ook geen zijdeachtig glanzende schaafrullen om mee te spelen. De jongen van de glazenmaker, laten we zeggen, die heeft niets, want met glas kun je niet spelen. Laat die scherven met rust, je snijdt je nog, zou zijn moeder zeggen. Of bij de huisschilder, daar is ook niets te beleven; je zou hooguit de kwast kunnen pakken en een kleurtje op de muur strijken, maar vernislak is dan weer beter en duurzamer. Lekker puh, snijdt de schilderszoon op, wij hebben blauw en alle kleuren verf van de hele wereld; maar het zoontje van de meubelmaker is niet van zijn stuk te brengen. Wat nou kleuren verf, dat is toch niks dan poeder in papieren zakjes. Het is waar dat schilders zingen bij het werk, maar het vak van meubelmaker is schoner. Op het binnenplaatsje naast ons heeft een pottenbakker zijn werkplaats, maar die heeft geen kinderen; pottenbakken is ook een mooi vak. Je hebt iets om naar te kijken: het draaien van het wiel en de pottenbakker die de vochtige klei met zijn duim gladstrijkt tot het een pot is; hij heeft er een lange rij van op het plaatsje staan, nog zacht zijn ze, en wanneer hij niet kijkt, kun je er een kwajongensvinger in drukken. Het vak van steenhouwer is dan weer minder onderhoudend: je staat een uur te kijken hoe de steenhouwer met een houten hamertje op de beitel slaat en aldoor is er niets te zien, aldoor heb je geen idee hoe er uit die steen een beeld van een knielende engel met een geknakt palmsblad ontstaat.

Hoog op een stapel planken zit een jochie; de planken zijn recht opgestapeld tot boven aan de oude pruimenbo-

men, je grijpt je vast en voor je het weet, zit je in de kruin van een boom. Daar zit je nog hoger, op duizelingwekkende hoogte; nu behoort het jochie zelfs niet meer tot de meubelmakerswerkplaats maar heeft hij zijn eigen wereld, die slechts door middel van een boomstam met die andere in verbinding staat. Het is enigszins bedwelmend; hier komt geen vader of moeder meer, en zelfs geen Franc de knecht, en het kleine mensje drinkt voor het eerst de wijn der eenzaamheid. Er zijn nog andere werelden die het kind voor zich alleen heeft: soms liggen er bijvoorbeeld tussen de langere planken kortere gestapeld en ontstaat er een kleine holte, met plafond en wanden en al, ruikend naar hars en verwarmd hout; niemand zou zich erin kunnen wurmen, maar er is genoeg plaats voor een jochie en zijn geheimzinnige wereld. Of steek je spaanders in de grond bij wijze van hek, binnen deze omheining strooi je wat zaagsel en daarin een handjevol kleurrijke bonen; dat zijn de kippen, en die grootste boon, die gespikkelde, dat is de haan. Achter de meubelmakerswerkplaats heb je weliswaar een echt hek, waarachter echte kippen kakelen, met een echte, gouden haan, die op één poot staand met vurige ogen om zich heen blikte, maar dat is je ware niet: het jochie zit gehurkt over zijn eigen, aan zijn fantasie ontsproten erfje gebogen, strooit met zaagsel en roept zachtjes: Kiep, kiep, kiep! Dat is zijn boerenerf, en jullie grote mensen moeten doen alsof je het niet ziet; als je zou kijken zou je de betovering verbreken.

Maar die grote mensen zijn toch wel ergens goed voor: bijvoorbeeld wanneer van de kerktoeren het middaguur klinkt en de werklui de arbeid staken, hun zaag uit de plank trekken waarmee ze bezig waren en wijdbeens op de houtstapel gaan zitten om te schaften. Het jochie klimt dan op de rug van de sterke arbeider Franc en neemt schrijlings plaats op diens klamme nek; dat is zijn verworven recht en

maakt deel uit van de glorie van de dag. Franc is een gevaarlijke vechtersbaas die tijdens een knokpartij al eens iemand een oor heeft afgebeten, maar dat weet het jochie niet; hij verafgoodt hem om zijn kracht en om zijn eigen recht tijdens het middaguur in triomf op diens schouders te tronen. Je hebt daar ook nog een andere werkman, meneer Martinek wordt die genoemd; hij is stil en mager, heeft een neerhangende snor en prachtige, grote ogen; met hem mag het jochie niet spelen want hij zou de tering hebben; het jochie weet niet wat dat is en voelt een soort verlegenheid of angst wanneer meneer Martinek hem zo vriendschappelijk en mooi aankijkt.

Er zijn ook verkenningstochten naar hún wereld. Moeder zegt bijvoorbeeld: 'Toe, jongetje, ga eens een brood halen bij de bakker.' De bakker is een dikke, met meel bestoven man; soms zie je hem door de glazen deur van zijn winkel rond de bakkerstrog rennen, deeg mengend met een roerspaan. Wie zou van zo'n grote, dikke man zeggen dat hij in een kringetje rondrent, tot de pantoffels aan zijn hiel en ervan kleppen. De jongen draagt het nog warme ronde brood als een heiligdom naar huis, zijn blote kakkies wegzakkend in het warme stof van de weg, en vol vervoering snuift hij de gouden geur van de bol op. Of voor vlees naar de slager gaan; aan de haken hangen verschrikkelijke, bloederige stukken vlees, de slager en zijn vrouw hebben glimmende wangen en hakken met een hakbijl de roze beenderen door en pats, op de weegschaal ermee; dat ze zich er de vingers nooit bij afhakken! Bij de kruidenier is het weer volkomen anders: het ruikt er naar gember, peperkoek en zulke dingen, de kruideniersvrouw praat zacht en fijntjes en weegt met piepkleine gewichtjes de specerijen af; en je krijgt er twee walnoten mee, waarvan er een meestal wormstekig en verschrompeld is, maar dat geeft niet; alleen als de noot slechts uit een dop bestaat en ver-